

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В роботі розглянуто теоретичні аспекти ризик-менеджменту стратегічного розвитку. Узагальнено етапи розвитку ризик-менеджменту. Систематизовано підходи до ризик-менеджменту. Визначено складові ризик-менеджменту стратегічного розвитку.

Ключові слова: ризик-менеджмент, стратегічний розвиток, об'єкт, суб'єкт,

Abstract

The theoretical aspects of risk management of strategic development are considered in the paper. The stages of development of risk management are summarized. Risk management approaches are systematized. The components of risk management of strategic development are determined.

Key words: risk management, strategic development, object, subject

Вступ

Проблема управління ризиком, подолання невизначеності постійно актуальна в будь-якому секторі економіки. Кожний економічний суб'єкт на всіх рівнях відчуває на собі вплив неординарних ситуацій та непередбачених обставин, на котрі необхідно адекватно реагувати.

Метою роботи є узагальнення теоретичних основ ризик-менеджменту стратегічного розвитку підприємства.

Результати дослідження

В історії розвитку ризик-менеджменту можна виділити чотири основних етапи (табл. 1). До кінця ХХ століття в результаті розвитку процесу прийняття рішень ризик-менеджмент виділено в окремий напрям економічної науки.

Комплексне управління ризиками отримало розвиток завдяки промисловим підприємствам, які визнали необхідність такої системи та були головними користувачами методик та технологій ризик-менеджменту. Незважаючи на десятиліття розвитку теоретичної та методологічної бази, підприємства не мають готових рішень для впровадження системи, а консультанти, що розробляють та застосовують методики, не завжди можуть адаптувати їх під потреби конкретної компанії.

В літературі існують різні підходи до визначення сутності ризик-менеджменту, які систематизовано в таблиці 2.

Таким чином, більшість вчених визначає ризик-менеджмент як процес впливу на керований об'єкт з метою пошуку можливих напрямів зниження ризику. Узагальнення визначень дозволило визначити ризик-менеджмент як процес впливу на суб'єкт господарської діяльності з метою ідентифікації ризиків, їх обґрунтованого прийняття та зниження ступеня їх впливу, а також розробка стратегії дії у випадку настання певних випадків ризиків.

На думку вчених [11-13] ризик-менеджмент вирішує такі основні завдання:

- запобігання виникнення ризиків;
- максимізація додаткового прибутку, який отримує підприємство в процесі управління ризиками;
- мінімізація збитків, спричинених ризиками.

Оскільки основною метою ризик-менеджменту є зниження чи запобігання можливим втратам від ризику, то визначення принципів та функцій управління ризиком мають суттєве значення для застосування ризик-менеджменту на підприємстві. Основна мета процесу управління ризиками в процесі прийняття управлінських рішень – збільшення імовірності успішної реалізації фінансової політики через зниження ступеня впливу ризиків до прийнятного рівня.

Таблиця 1

Етапи розвитку ризик-менеджменту (складено за [1-4])

<i>Період</i>	<i>Особливості етапу</i>	<i>Важливі події</i>
1970-і рр. XXст.	Мікро ризик-менеджмент: управління ризиками здійснюється на рівні окремих осіб (брокери, спеціалісти фінансових відділів)	1973 р. – скасування Бреттон-Вудської системи фіксованих валютних курсів, опублікування формули оцінки вартості опціонів, що стимулювало кількісний вимір і управління валютними ризиками
1980-і рр. XXст.	Управління активами і пасивами на рівні казначейства Стратегічне управління активами і пасивами через здійснення планування і контролю	Кінець 1980 х рр. – створення концепції VAR, Value at Risk – виражена в грошових одиницях оцінка величини, яку не перевищать очікувані протягом даного періоду часу втрати із заданою вірогідністю.
1990-і рр. XXст.	Управління ринковим ризиком через контроль ризику в межах фінансового департаменту, поява функції «управління ризиками» Управління кредитним ризиком через контроль ризику в межах фінансового департаменту, розвиток функції «управління ризиками» Управління операційним ризиком через проведення внутрішнього аудиту, вживання функції «управління ризиками»	1996 р. – Міжнародна асоціація спеціалістів по управлінню ризиками почала діяльність в Нью-Йорку і Лондоні 1997 р. – Risk Metrics Group (дочірня компанія J.p. Morgan) опублікувала спосіб розрахунку показника Credit VAR (аналог показника VAR у сфері кредиту)
Початок XXI ст.	Корпоративний ризик-менеджмент ґрунтується на комплексному підході до управління ризиками, капіталом і оперативному управлінню активами і пасивами	2002 р. – ухвалення закону Сарбейнса-Окслі про захист інвесторів за рахунок підвищення точності і надійності корпоративної інформації Створення Міжнародної професійної асоціації ризику менеджерів (PRMIA)

Таблиця 2

Підходи до визначення ризик-менеджменту (систематизовано за даними [5-10])

<i>Автор</i>	<i>Ризик-менеджмент – це</i>
В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко [5]	необхідність використовувати в управлінській діяльності різноманітні підходи, процеси, заходи, які дозволяють певною мірою (наскільки це можливо) прогнозувати можливість настання ризикових подій і домагатися зниження ступеня ризику до допустимих меж
В.В. Лук'янова, Т.В. Головач [6]	комплекс управлінських дій та заходів впливу на суб'єкти господарської діяльності, який забезпечує максимально широке охоплення можливих ризиків, обґрунтоване прийняття і доведення їх впливу до оптимально можливих меж для зниження ймовірності настання стохастичних (випадкових) негативних дій і нейтралізації їх наслідків
В. М. Гранатурова [7, с. 7]; І.Ю. Івченко [8]	сукупність методів, прийомів, заходів, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикованих подій і вживати заходів щодо виключення або зниження негативних наслідків їх настання
Стандарт AS/NZS Standard 4360:1999[9]	процес ризик-менеджменту визначається як систематичне використання наявних у розпорядженні менеджерів методів, способів і прийомів для вирішення завдань, що стосуються ризиків: установлення контексту, аналізу (виявлення й оцінки), впливу, моніторингу і комунікації
Л.І. Донець [10]	специфічна галузь менеджменту, яка потребує знань предметної діяльності фірми, страхової компанії, аналізу господарської діяльності підприємства, математичних методів оптимізації економічних завдань

Система управління ризиками складається з двох підсистем: об'єкта управління та суб'єкта управління.

Процес управління ризиками пов'язаний з прийняттям рішень і вимагає дотримання таких принципів (рис.1):

- командність - полягає в тому, що всі дії в процесі управління ризиками повинні проводитися із застосуванням методів командної роботи. Необхідна кооперація зусиль, талантів, навичок і знань;

- інформативність - полягає в тому, що володіння інформацією про можливі інциденти в ході здійснення митної діяльності не повинно бути пов'язане з особистою владою. Керівники повинні доводити всю інформацію, пов'язану з ризиками, до кожного працівника. А персонал при цьому повинен виявляти поточні та можливі в майбутньому проблеми, тобто необхідно забезпечити вільний рух інформації між всіма рівнями управління;

- прогнозованість - обговорення майбутніх подій в очікуванні найгіршого розвитку сценаріїв дозволяє ефективно ідентифікувати потенційні проблеми реалізації проекту і, перш ніж вони можуть відбутися, розробити стратегію дій, що збільшує ймовірність успішного результату;

- документування - всі аспекти управління ризиками підлягають обов'язковій реєстрації: вся інформація зберігається у вигляді типових форм документів. Створюється база даних ризиків, яка є основою розробки подальших дій.

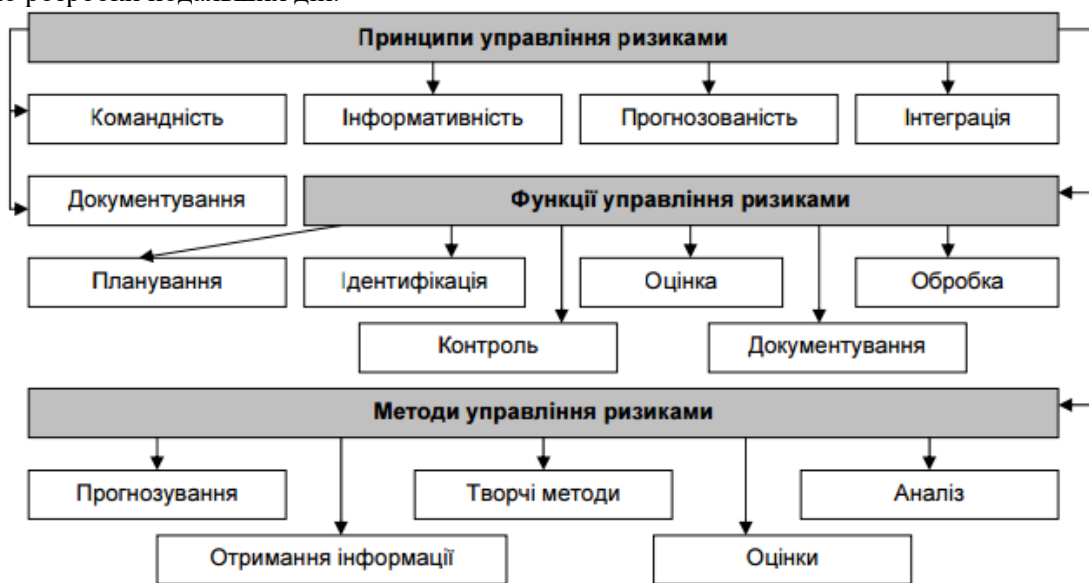

Рис. 1. Компоненти системи управління ризиками [2, с.23]

Процес ризик-менеджменту стратегічного розвитку передбачає ідентифікацію ризиків, визначення можливих розмірів впливу на процес реалізації стратегії, оцінювання рівня впливу на діяльність підприємства та пошук напрямів зниження впливу ризиків або ж їх нейтралізацію.

Досить важливо правильно ідентифікувати наявні та потенційні ризики стратегії розвитку, що сприятиме успішній реалізації наступних етапів.

На наступному етапі важливим є здійснення аналізу ризиків стратегії розвитку. Статистичний метод оцінки ступеня ризику оснований на теорії ймовірності розподілу випадкових величин і передбачає визначення величини дисперсії або середньоквадратичного відхилення від очікуваних змін. Основним недоліком даного методу є те, що його застосування передбачає наявність необхідного обсягу інформації за елементами аналізованої системи в минулих періодах, які впливали на реалізацію стратегії розвитку в попередніх періодах.

Оцінювання ступеня ризику за методом аналізу доцільності витрат передбачає сегментування усіх витрат, що виникають в процесі реалізації стратегії розвитку за різними видами ризику в межах яких можливі збитки не перевищують граничні значення встановлених рівнів ризику.

Оцінити ризики стратегії можливо також за допомогою методу експертних оцінок, який є одним з найбільш поширених методів оцінювання. Його суть полягає у визначенні попередньо вибраними експертами порівняльних бальних оцінок різних ризиків. Оскільки всі ці ризики, зазвичай,

нерівноцінні, то кожному ризику присвоюється ваговий коефіцієнт значущості. В результаті отримують середню бальну оцінку ризику варіанту реалізації проекту.

До переваг методу експертних оцінок варто віднести відносну простоту його використання, а до недоліків – неминучий суб'єктивний характер одержуваних оцінок.

Ще одним методом аналізу ризиків стратегії розвитку є метод обліку ризику проекту за допомогою збільшення премії за ризик рівнозначний збільшенню норми дисконтування і відображає посилення вимог інвестора до ефективності вкладених ним коштів з урахуванням можливого ризику. Розмір премії за ризик, який відображається в розрахунках у формі надбавки до норми дисконтування, також є суб'єктивним і є експертною оцінкою самого інвестора. З методологічної точки зору подібний метод обліку виправданий тільки для тих видів ризиків, які не можуть бути застраховані.

Метод потрійного розрахунку може бути застосований шляхом моделювання оптимістичного, найбільш ймовірного і песимістичного сценаріїв динаміки інтегральних показників стратегії розвитку підприємства. На практиці при оцінці ефективності інвестиційних проектів застосовують найбільш ймовірний та песимістичний сценарії, оскільки вони представляють найбільший інтерес для аналітика.

У зв'язку із нестабільністю зовнішнього середовища, непередбачуваністю темпів його змін, необхідним є постійний моніторинг зовнішнього середовища та процесу управління ризиками з метою попередження виникнення ризиків та зменшення розміру їх негативного впливу на діяльність підприємства.

Ризик-менеджмент, як єдина система управління ризиками, має включати в себе програму контролю за виконанням поставлених завдань, оцінку ефективності проведених заходів, а також систему заохочення, яка повинна працювати на всіх рівнях організації.

Висновки

Таким чином, систематизація підходів до визначення сутності ризик-менеджменту показала, що ризик-менеджмент можна визначити як процес впливу на суб'єкт господарської діяльності з метою ідентифікації ризиків, їх обґрунтованого прийняття та зниження ступеня їх впливу, а також розробка стратегії дії у випадку настання певних випадків ризиків. Досліджено складові системи ризик-менеджменту підприємства в цілому та системи ризик-менеджменту стратегічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галіч М.Ю. Теоретичні засади ризику та ризик-менеджменту [Електронний ресурс] / М.Ю. Галіч, А.М. Михайлов // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2015. – № 12 (232). – 252 с. – Режим доступу: [http://n-visnik.oneu.edu.ua/files/archive/nv_12_\(232\)_2015.pdf](http://n-visnik.oneu.edu.ua/files/archive/nv_12_(232)_2015.pdf)
2. Дзюбо М. Ю. Формування стратегії розвитку підприємства в сучасних умовах / Єпіфанова І. Ю., Дзюбо М. Ю. // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечнікова. – 2017. – Т. 22. – Вип. 2 (55). – С. 99-103.
3. Клименко С. М. Ризик-менеджмент в системі управління розвитком підприємства / Клименко С. М. // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. – 2013. – №1. – С. 99-103.
4. Герасименко О. М. Еволюція світового ризик-менеджменту / Герасименко О. М. // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 12. – С. 26-31.
5. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненкою – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
6. Лук'янова В. В. Економічний ризик: Навч. Посібник / Лук'янова В.В., Головач Т.В. – К.:Академвидав, 2007.– 462 с.
7. Гранатуров В. М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки : монографія / В. М. Гранатуров, І. В. Литовченко, С. К. Харічков ; за наук. ред. В. М. Гранатурова. — Одеса : Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України, 2003. — 164 с.
8. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посіб. / І.Ю. Івченко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
9. 166AS/NZS Risk Management Standart4360:1999 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.riskmanagement.com.ua>.

10. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посібник / Л.І. Донець. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 312 с.

11. Мостенська Т.Л. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства / Т.Л. Мостенська, Н.С. Скопенко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №3(7). – С. 72-79.

12. Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : практикум / І. Ю. Єпіфанова, В. В. Джеджула. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 143 с.

13. Дзюбко М. Ю. Напрямки підвищення ефективності діяльності підприємств молочної галузі / Джеджула В.В., Єпіфанова І.Ю., Дзюбко М. Ю. // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – №11. – С. 12-14.

Михайло Юрійович Дзюбко – магістрант групи МОф-17м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: michaeldzyubko@gmail.com

Науковий керівник: *Джеджула В'ячеслав Васильович* – доктор екон. наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет.

Michael Yu. Dzyubko – Department of finance and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: michaeldzyubko@gmail.com

Supervisor: *Vyacheslav V. Dzhedzhula* – Doctor of Economics, Professor of Department of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia